

**ТИЖОРАТ БАНКЛАРИ ТОМОНИДАН ДАВЛАТ ДАСТУРЛАРИДАГИ
ЛОЙИХАЛАРНИ МОЛИЯЛАШТИРИШ ТИЗИМИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ
МЕХАНИЗМЛАРИ**

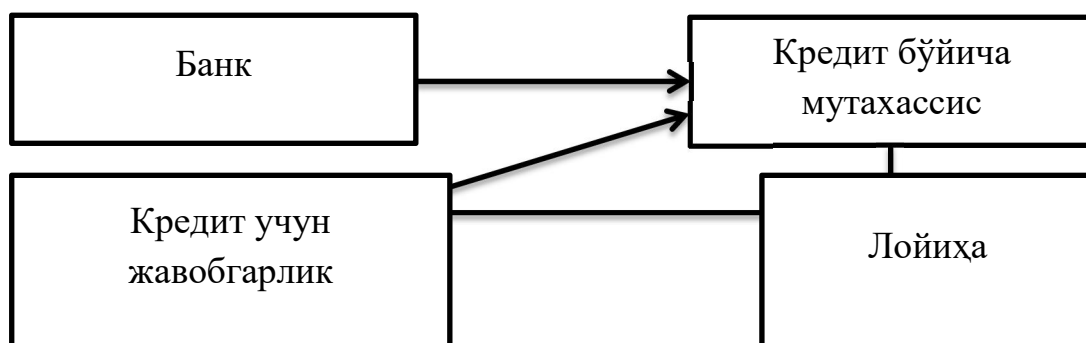
Тожибоев Тоштемир Холмурод ўғли
Ўзбекистон Республикаси банк-молия
академияси магистранти
Toshtemir030@icloud.com

Тижорат банкларини давлат дастурларидаги лойиҳаларни молиялаштириш тартиби ва иштироки бюджет ресурсларни самарали ва жозибали йўналтиришга имкон беради. Молиялаштириш механизмлари давлат ташаббусларини, иқтисодий ривожланиш учун мос келувчи шарт-шароитларни яратишни назарда тутиб ишлаб чиқилган. Деворларнинг молиялаштириш лойиҳалари банклар ҳисобига амалга оширилади ва уларнинг иштирокининг самарадорлиги белгилаб берилди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Тадбиркорлик ва инновациялар соҳасидаги лойиҳаларни молиялаштириш механизмларини такомиллаштириш бўйича кўшимча чора-тадбирлар” тўғрисида Фармонига¹ кўра охириги йилларда республикада тадбиркорликни ривожлантириш, инвестицияларни жалб қилиш ва бизнес юритиш учун қулай муҳит яратиш соҳасида кенг кўламли ишлар олиб борилди. Банклар параллел лойиҳаларни мониторинг қилиш, рискларни баҳолаш ва лойиҳаларни молиявий таъминлашда алоҳида рол уйнайди. Тижорат банклари давлат дастурларидаги лойиҳаларда фаол иштирок этишлари, улкан маблағларни жалб қилиш ва иқтисодий ўсишни рағбатлантириш учун зарурдир. Молиялаштиришнинг тўғри механизмлари ва алгоритмлари лойиҳаларнинг амалга оширилиши ва самарадорлигини таъминлашда муҳим бўлиб, уларнинг янги босқичларга кўтарилишини таъминлайди. Шу билан бирга, давлатнинг молиялаштириш тизимидаги барча процессларни интеграциялаш ва банкларнинг иштирокини янада кенгайтириш муҳим аҳамиятга эга.

Банкларни давлат дастурларига жалб қилиш, фақатгина лозим бўлган маблағларни олиш эмас, балки уларнинг лойиҳаларнинг самарадорлигини оширишга кўмаклашишига ҳам хизмат қилади. Молиялаштириш механизмлари самарадорлиги, банклар иштирокида инноватив молиялаштириш моделлари ва кредитлаш механизмларининг янги турлари билан таъминланиши керак.

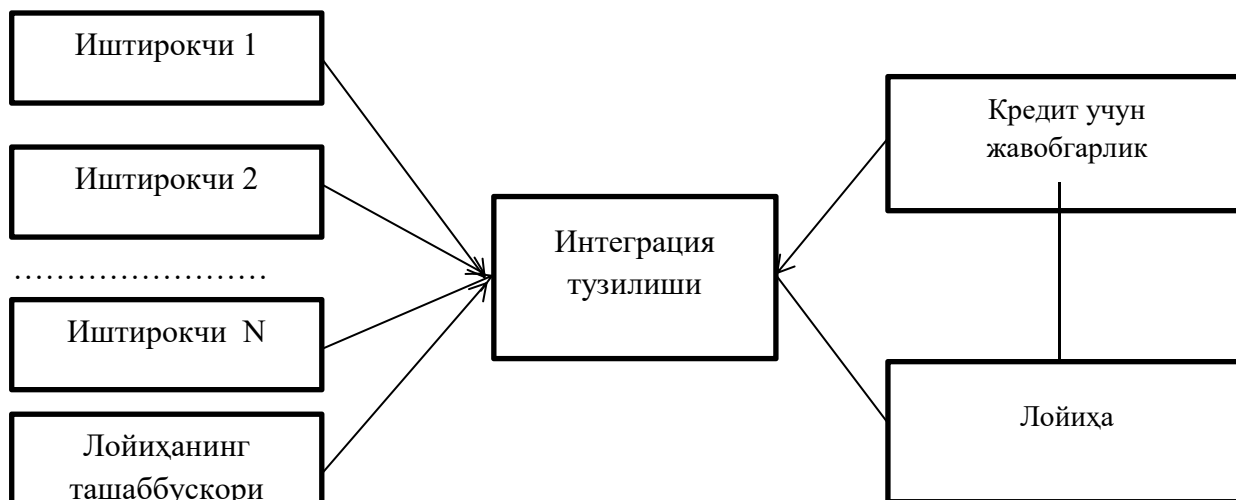
Инвестиция лойиҳасининг инвестициядан олдинги, инвестиция ва операцион босқичларини амалга ошириш билан боғлиқ барча тадбирлар лойиҳа уюшмаси томонидан амалга оширилади. Лойиҳа учун кредитларни тўлиқ тўлаш ва даромадни тўлашдан сўнг, дастурий таъминот ёритилади. Лойиҳаларни молиялаштириш схемаларини амалга оширишда пул оқимининг хусусиятлари мавжуд (1-расм).

¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони, 24.11.2018 йилдаги ПФ-5583-сон.

1-расм. Анъанавий кредитлашда маблағларнинг ҳаракати

Ҳар бир банк қарз олувчи билан кредит шартномасини тузади ва лойиҳанинг ўз қисмини молиялаштиради. Яъни, тижорат банклари ушбу лойиҳаларни молиялаштириш схемасини амалга оширишда кредиторлар сифатида ҳаракат қилишади. Кўпгина кредит ташкилотлари қиммат инвестиция лойиҳасини амалга ошириш учун кредит ажратмайди, деб тахмин қилади, аммо кредиторлар ҳаракат қилади ягона интеграция сифатида (синдикат, консорциум, консерн, корпорация) кредитлашни амалга оширишга. Ушбу интеграция тузилмаси лойиҳа ассоциацияси функцияларини бажаради(2-расм).

1-расм. Анъанавий кредитлашда молиялаштириш билан лойиҳаларни молиялаштириш остидаги маблағларнинг ҳаракати

Кўпинча бундай гуруҳда тижорат банки шахсида ташаббускор мавжуд бўлиб, унинг вазифаларига, масалан, кредиторлар синдикатини шакллантириш, уларнинг фаолиятини мувофиқлаштириш ва ресурсларни тўплаш киради.

Маълумот учун, жорий йил январ ойида давлат бюджети тақчиллиги 5,7 трлн сўмни, февралда 7,2 трлн сўмни, мартда 6,8 трлн сўмни ташкил этиб, умумий чораклик дефицит эса 19 трлн 884,8 млрд сўм бўлган. 2024 йилнинг январ-март ойларида Ўзбекистон Республикасининг кафолати остида олинган хорижий кредитлар миқдори 5,2 трлн сўмни ташкил этди. Бу кўрсаткич 2023 йилнинг мос даврига нисбатан 2,7 баробарга кўп. Давлат кафолати остидаги хорижий кредитларнинг инвестициялар умумий ҳажмидаги улуши 1,2 фоиз пунктга ошиб, 4,8 фоизни ташкил этган².

Етакчи банк мижоз билан музокаралар олиб боради, дастлабки босқичда кредитлаш учун таклиф қилинган ҳамда лойиҳани ва улар билан боғлиқ рискларни ўрганади. Банк операция, уюшма аъзолари ва мижоз ўртасида таклиф етилаётган битим бўйича юзага келадиган масалаларни мувофиқлаштиради, шунингдек таъминлайди, инвестиция лойиҳасини амалга ошириш учун зарур миқдорларни жалб қилишни (интеграцион инвестицияларни шакллантиришни) амалга оширади.

Иқтисодий ривожланиш ва саноатнинг рақобатбардошлигини ошириш учун банкларнинг молиялаштириш жараёнини оптималлаштириш, уларнинг ташаббусларини қўллаб-қувватлаш, айниқса, аҳоли ва кичик бизнес учун муҳимдир.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Тадбиркорлик ва инновациялар соҳасидаги лойиҳаларни молиялаштириш механизмларини такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар” тўғрисидаги Фармони, 24.11.2018 йилдаги ПФ-5583-сон.

² <https://stat.uz>- Статистика агентлиги.

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020-йил 12-майдаги ПФ-5992-сонли “2020-2025-йилларга мўлжалланган Ўзбекистон Республикасининг банк тизимини ислох қилиш стратегияси тўғрисида”ги Фармони. [хттпс://lex.uz/doss/4811025](https://lex.uz/doss/4811025).
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 23 мартдаги «Банк хизматлари оммабоплигини ошириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги 3620-сонли Қарори.
4. Моисеева, Р.Ю. Развитие банковских технологий с применением дистанционного банковского обслуживания. Моисеева Р.Ю. //Финансовые рынки и банки. – №2. – 2018. – с. 38–41.
5. Карабач, Р.А. Влияние цифровых технологий на инфраструктуру банка / Р.А. Карабач, В.Г. Гвоздова // научные перспективы ХХИ века Материалы Международной (заочной) научно-практической конференции. 2018. – С. 58–63.